

Ψ

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ
СВІДОМОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ**

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS
AND NATIONAL IDENTITY IN TIME OF WAR
AND POST-WAR PERIOD**

Рівне

29-30 листопада 2023 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ:**

збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS AND NATIONAL
IDENTITY IN TIME OF WAR AND POST-WAR PERIOD:**

collection of papers presented
at the International Scientific and Practical Conference

(29-30 листопада 2023 р, м. Рівне)

УДК 159.9+ 316.6

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у воєнний та повоєнний періоди : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 листопада 2023 р м. Рівне). Упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова. Рівне , 2023. 176 с .

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного
гуманітарного університету

(протокол № 12 від 5.12.2023 р.)

Матеріали надруковані в авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти поглядів авторів. Відповідальність за зміст матеріалів, точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела, достовірність іншої інформації та за додержання норм авторського права несуть автори.

*Рейко Анастасія Василівна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Тернопільського національного
педагогічного університету ім. В. Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

*Оран Марина Олегівна,
доктор псих. наук,
професор кафедри психології
Тернопільського національного
педагогічного університету ім. В. Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7598-8453>*

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ МЕНЕДЖЕРА: КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДЛЯ РОСТУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

На складному етапі воєнних дій в Україні різні форми бізнесу стикаються з безпрецедентними викликами та складнощами функціонування. Здатність менеджерів долати ці виклики з витонченістю та мудрістю має вирішальне значення для процвітання та зростання організацій. Одним із фундаментальних аспектів, який суттєво впливає на управлінську майстерність, є емоційний інтелект. Конкурентоспроможність означає здатність підприємства надавати продукт, який відповідає визначеним вимогам потенційного клієнта, а саме: має хорошу якість, є в наявності в необхідній кількості, буде наданий клієнту в заявлений термін і має більш привабливі умови поставки порівняно з конкурентами ніші [2, ст.91-96]. У цій статті досліджується життєво важлива роль емоційного інтелекту в успіху та конкурентоспроможності бізнесу в умовах воєнного часу.

Емоційний інтелект, популяризований психологом Деніелом Гоулманом, охоплює здатність людини розпізнавати, осмислювати, використовувати та ефективно керувати власними емоціями. Крім того, він поширюється на розуміння емоцій інших людей, що сприяє більш продуктивній міжособистісній інтеракції. Компонентами емоційного інтелекту є самосвідомість, саморегуляція, мотивація, емпатія та соціальні навички. У книзі Деніела Гоулмана «Емоційний інтелект» автор стверджує, що вплив емоційного інтелекту у сфері бізнесу був для нього найбільшою несподіванкою, а особливо — в сфері управління та розвитку персоналу [1, ст.11]. Водночас, в часописі «Harvard Business Review» емоційний інтелект названо однією із найбільш впливових бізнес-ідей останніх десятиліть, а саме — «новаторською ідеєю, що здатна руйнувати стереотипи» [6].

Ситуації воєнного часу характеризуються невизначеністю та швидким прийняттям рішень. Здатність менеджера приймати обґрунтовані рішення під тиском, враховуючи емоційний вплив, є ознакою високого емоційного інтелекту. Це узгоджується з твердженням Гоулмана, що емоційний інтелект допомагає приймати рішення, які збалансовують логіку та емпатію, що є вирішальною навичкою у воєнному середовищі. У статті «Пріоритети розвитку бізнесу у воєнний час» автори стверджують, що для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності, місцеві підприємства потребують значних фінансових ресурсів та зважених послідовних управлінських рішень, в першу чергу, з боку керівництва [3, ст.1-5]. Саме розвиток емоційного інтелекту менеджера буде впливати на ефективність прийнятих ним рішень.

Воєнний час часто приносить неочікувані зміни та виклики. Менеджер з високим рівнем емоційного інтелекту може адаптуватися до нових обставин і залишатися гнучким у

своїх підходах. Це перегукується з концепцією адаптивності, ключовим компонентом емоційного інтелекту. Адаптація до мінливих обставин, як зазначає Рувен Бар-Он, має вирішальне значення у воєнний час [7, ст.13-25].

Під час війни конфлікти інтересів майже неминучі. Керівник, який володіє емоційним інтелектом, може вправно орієнтуватися в конфліктах і ефективно вести переговори. У роботі Фішера та Юрі «Getting To Yes» підкреслюється важливість розуміння емоцій та інтересів для успішних переговорів, що забезпечує емоційний інтелект [4].

Війна суттєво впливає на конкурентоспроможність бізнес-менеджера різними способами. Наслідки, до яких може призвести тандем стану війни та низького рівня емоційного інтелекту керівника: невизначеність і нестабільність, ринкові коливання, порушення ланцюгів постачання, фінансова обмеженість, а також благополуччя та продуктивність працівників. Менеджерам складно робити точні прогнози та передбачення через непередбачуваність війни, що ускладнює планування та прийняття обґрунтованих рішень. Попит на певні товари чи послуги може різко зрости або впасти, і управлінцю необхідно швидко адаптуватися до цих змін, щоб залишатися конкурентоспроможним. Війна призводить до економічного спаду та збільшення витрат. Працівники у сфері управління можуть зіткнутися з труднощами у забезпеченні фінансування, управлінні грошовими потоками або підтримці прибутковості, що впливає на їхню здатність інвестувати в розвиток та інновації, які є життєво важливими для конкурентоспроможності. Також, стрес, якого зазнають працівники, можуть знизити їхню ефективність і результативність, впливаючи на загальну ефективність і конкурентоспроможність бізнесу в своїй ніші.

Те, як бізнес функціонує під час війни, може мати довготривалий вплив на його репутацію. Менеджери повинні ретельно орієнтуватися в комунікації та діях, щоб забезпечити позитивне сприйняття бізнесу, що має вирішальне значення для довгострокової конкурентоспроможності. Паралельно із цим, умови воєнного часу можуть обмежити доступ компанії до світового ринку через торговельні обмеження або геополітичну напруженість. Працівники у сфері управлінської діяльності повинні вивчати альтернативні ринки та стратегії для підтримки міжнародної конкурентоспроможності.

Деніел Гоулман сказав: «Emotional intelligence is the key to both personal and professional success», що дослівно можна перекласти як «Емоційний інтелект є ключем до особистого та професійного успіху» [5]. Опираючись на ідею його книги «Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ» можемо зробити висновок, що володіючи високим інтелектом, менеджери здатні мінімізувати негативний вплив умов воєнного часу на ефективність роботи великого та малого бізнесу.

Отже, коли організації стикаються з випробуваннями воєнного часу, роль менеджера з високим емоційним інтелектом стає вирішальною для конкурентоспроможності та зростання бізнесу. Емоційний інтелект дає менеджерам необхідні навички для прийняття обґрунтованих рішень, вміння надихати і вести за собою команду, адаптуватися до мінливих обставин і вирішувати конфлікти. Аналізуючи праці видатних психологів та науковців, можна стверджувати, що відточування емоційного інтелекту - це не лише розуміння себе та інших, але й забезпечення виживання, зростання та конкурентоспроможності бізнесу в умовах хаосу війни.

Як висновок, війна ставить перед керівниками підприємств значні виклики, які впливають на всі аспекти їхньої діяльності. Сюди можна віднести такі непередбачувані чинники як конфлікт інтересів, зміни в формуванні бюджету та фінансуванні, звуження кола клієнтів, економічну кризу, проблематичність прогнозування просування бізнесу, ситуацію невизначеності. Адаптація до цих викликів та прийняття правильних рішень у

таких складних умовах є критично важливими для збереження конкурентоспроможності та забезпечення виживання і розвитку бізнесу.

Список використаних джерел

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. 2020, Vivat. 512с.
2. Партута Т.О., Фесенко Т.В. Конкурентоспроможність підприємства та механізм її забезпечення. Журнал: Інвестиції: практика та досвід № 12/2012р. ст. 91-96.
3. Стефанюк О.Д., Галунець Н.І. Пріоритети розвитку бізнесу у воєнний час. Вісник: Економіка та суспільство, №49, 2023р., 5 с.
4. Fisher R., Ury W. Getting to Yes. Random House, 2012. 628р.
5. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. Random House Publishing Group, 2005. 352р.
6. Harvard Business Review, Daniel Goleman, Ellen Langer, Christina Congleton, Annie McKee. Harvard Business Review Emotional Intelligence Collection (4 Books) (HBR Emotional Intelligence Series). Harvard Business Press, 2017, 600р.
7. Reuven Bar-On. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). University of Texas Medical Branch, Psicothema 2006. Vol. 18, supl., pp. 13-25

Савелюк Наталія Михайлівна

*доктор психол. наук, професор,
професор кафедри психології*

*Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

АСОЦІАТИВНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ У ДОСЛІДЖЕННІ СЕМАНТИЧНИХ ПОЛІВ ВЕРБАЛЬНОГО СТИМУЛУ «УКРАЇНА»

Асоціативний експеримент належить до групи методів проєктивного типу, інша його назва – тест словесної асоціації. Він уперше описаний та систематизований Ф. Гальтоном у зв'язку із завданням вивчення «асоціації ідей». Згодом асоціативний експеримент отримав науковий розвиток у дослідженнях Е. Крепеліна, К. Юнга, Г. Кента, В. Вундта, О. Лурії, а також Д. Рапапорта зі співробітниками [1; 2].

Родове поняття «проєктивний метод» указує на специфічність асоціативного експерименту, пов'язану зі складністю чіткого статистичного аналізу його результатів і підведення їх під певні узагальнені норми. З усім тим, у цьому спрямуванні успішно здійснена ціла низка наукових досліджень, що засвідчують можливості квантифікації відповідних результатів.

Так, згідно з детерміністичною позицією З. Фрейда, так звані «вільні асоціації» насправді не є «вільними». Вони викликаються та спрямовуються несвідомими афективними утвореннями психіки людини («комплексами»), виступаючи символічним відображенням хоча і пригнічених, проте істинних її потягів, бажань, думок. А тому тлумачення таких виявлених вербальних асоціацій як символів змісту, прихованого від інших і часто навіть від самого їх «автора», – обов'язковий компонент класичного психоаналізу [6].

З позицій суб'єктно-діяльнісного підходу, спорідненість досвіду активностей окремих особистостей та цілих спільнот позначається на мірі схожості індивідуальних вербальних і невербальних реакцій в умовах асоціативного експерименту [5]. У зв'язку з вищезазначеним використання в нашому емпіричному дослідженні даного методу було

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у поствоєнний період

Рейко Анастасія Василівна, Орап Марина Олегівна Емоційний інтелект менеджера: ключова компетентність для росту конкурентоспроможності бізнесу у воєнний час.....	131
Савелюк Наталія Михайлівна Асоціативний експеримент у дослідженні семантичних полів вербального стимулу «Україна»	135
Созонюк Ольга Степанівна Психологічний стан і національна ідентичність дітей внутрішньо переміщених осіб: сучасні виклики	137
Сидоркевич Дмитро Йосипович Психологічні умови формування професійної компетентності майбутніх фізичних реабілітологів до фахової діяльності у воєнний та повоєнний періоди.....	140
Халік Олена Олександрівна Розвиток самоосвітньої професійної компетентності випускників педагогічного ЗВО як умова ефективності відбудовчих процесів у воєнний та повоєнний періоди.....	142
Хаустова Тетяна Миколаївна Соціально-психологічні особливості життєстійкості внутрішньо-переміщених осіб.....	145
Чмут Яна, Широких Анастасія Олегівна Роль засобів масової інформації у формуванні масової свідомості громадян	147
Шевчук Анна Іванівна, Широких Анастасія Олегівна Особливості вияву підвищеної тривожності у підлітків.....	151
Шумик Любов Ростиславівна Детермінанти формування національної самосвідомості.....	153
Щирук Ірина Анатоліївна Психологічні особливості терапії осіб постраждалих на ПТСР: аксіом-особистісний підхід	157
Юрчук Олексій Іванович Основні принципи розвитку національної свідомості у дошкільному віці.....	159
Юрчук Олена Сергіївна Психологічні основи розвитку резильєнтності особистості в умовах війни.....	161
Янкавс Юрій Андрісович Психологічні умови формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у процесі професійної підготовки	163
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	166